

بررسی زمینه های همگرایی ایران و ترکمنستان

علیرضا کوهکن^۱

یوسف مؤمنی فرد^۲

چکیده

با فروپاشی شوروی و استقلال کشورهای مشترک المنافع، ایران به یکی از کانون‌های اصلی ارتباط با این کشورها بدل گردید. ایران در شرایط فعلی محل پیوند جمهوری‌های آسیای مرکزی با آب‌های آزاد خلیج فارس و مناسب‌ترین مسیر ارتباط زمینی با قفقاز و ترکیه است. پیوستگی سرزمینی، نیازهای ژئوپلیتیک و جایگاه ایران به‌عنوان پل ارتباطی و محدودیت‌های مرزهای آبی و محصور بودن ترکمنستان زمینه‌های همکار مناسبی بین دو کشور ایران و ترکمنستان را به وجود آورده است. همچنین برای ایران، ترکمنستان دروازه دسترسی به آسیای مرکزی محسوب می‌گردد. با اعلام استقلال ترکمنستان، جمهوری اسلامی ایران جزء نخستین کشورهای بود که ترکمنستان را به رسمیت شناخته و اقدام به تأسیس سفارت در پایتخت این کشور نمود. سابقه تاریخی دو کشور از بستر مشترک بیش از هزارساله برخوردار است.

این مقاله به روش تحلیلی توصیفی و گردآوری شده به روش کتابخانه‌ای به دنبال پاسخ به این پرسش است که زمینه‌های همکاری ایران و ترکمنستان چیست؟ یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که با در نظر گرفتن سابقه تاریخی و همسایگی دو کشور ایران و ترکمنستان می‌تواند در حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و امنیتی با یکدیگر همکاری داشته و همگرایی شکل بگیرد.

کلیدواژه‌ها: سیاست خارجی، ایران، ترکمنستان، همگرایی، فرهنگ، اقتصاد، امنیت

^۱ استادیار روابط بین الملل دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران.

^۲ کارشناس ارشد روابط بین الملل دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. (نویسنده مسئول)

مقدمه

مورخان عقیده دارند که سابقه سکونت انسان در ترکمنستان به دوران ماقبل تاریخ می‌رسد. در قرن چهارم هجری، «مقدسی» تاریخ‌نویس عرب، اولین فردی بود که از طایفه‌ای بنام ترکمن یاد کرد. در واقع واژه ترکمن در زمان اقتدار سلجوقیان رواج یافت. صاحب‌نظران درباره علت برگزیدن اصطلاح ترکمن برای گروهی از مردم عقاید گوناگونی دارند، اما بیشتر نویسندگان بر این باورند که در حقیقت ترک‌هایی که به اسلام گرویدند ترکمن نامیده شدند. در قرن پنجم میلادی برای نخستین بار، ترک‌ها به ناحیه ترکمنستان هجوم آورده و هونها یا هپتالیان با عقب راندن ساسانیان به کوه‌های کپه داغ جانشین آنان شوند و از همین زمان نفوذ فرهنگی ترک‌ها در ترکمنستان آغاز شد. در قرن دهم میلادی دومین گروه ترک‌ها بانام «غز یا اغوز» از مغولستان وارد ماوراءالنهر شدند و در سرزمین میان دریاچه آرال و کوه‌های اورال سکنی گزیدند. گروهی از غزها که در ساحل راست رودخانه سیر دریا (سیحون) ساکن شدند، به تدریج اسلام آورده و از سوی مسلمانان «ترکمن» نامیده شدند. با بروز تحولات سال ۱۹۱۷ میلادی، بلشویک‌ها در ترکمنستان قدرت یافتند و این کشور در محدوده جمهوری خودمختار ترکستان قرار گرفت؛ اما پس از سه ماه، دولت مستقلی در این کشور با حمایت انگلیسی‌ها و ملی‌گرایان شکل گرفت. با ایجاد تفاهم میان روس‌ها و انگلیسی‌ها نیروهای ارتش سرخ جایگزین نیروهای انگلیسی در ترکمنستان شدند و این کشور تا سال ۱۹۲۴ میلادی بخشی از جمهوری ترکمنستان باقی ماند. در این سال در پی سیاست‌های استالین در راستای تجزیه ملل بزرگی که حول محورهای قومی یا دینی گردآمده بودند با تجزیه ترکمنستان به شش جمهوری، جمهوری ترکمنستان با مرزبندی امروز به وجود آمد و در ۲۷ اکتبر سال ۱۹۲۴ اعلام موجودیت نمود. سرانجام در سال ۱۹۹۱ میلادی پس از فروپاشی اتحادیه جماهیر شوروی، ترکمنستان به استقلال رسید (شربتی و رشیدی، ۱۳۹۴: ۱۷۵-۱۷۴). همسایگی ترکمنستان با ایران این فرصت را فراهم می‌سازد که دو کشور

در راستای افزایش تعاملات دوجانبه رغبت نشان بدهند. تأکید بر مشترکات دو کشور می‌تواند در توسعه همکاری فرهنگی، اقتصادی و امنیتی تأثیر بسزایی دارد و از همین رو، مقاله حاضر به روش تحلیلی و توصیفی و گردآوری به روش کتابخانه‌ای به دنبال پاسخ به این پرسش است که حوزه‌ها همکاری دو کشور ایران و ترکمنستان چیست؟ در پاسخ به این پرسش فرضیه مقاله این است که با توجه به وجود همسایگی و اشتراکات تاریخی دو کشور ایران و ترکمنستان حوزه‌های همکاری و به تبع همکاری می‌تواند شامل حوزه‌های فرهنگی، اقتصادی و امنیتی باشد.

چارچوب نظری؛ همکاری

صرف نظر از ارائه هرگونه تعریف برای همکاری، نظریه‌پردازان این حوزه در مکاتب مختلف فکری تاکنون به بیان نظرات خود اقدام کرده‌اند که در چند دهه این مفهوم متحول شده است. این مکاتب عبارت‌اند از: کارکردگرایی، فدرالیسم، ارتباطات و نوکارکردگرایی. در بحث همکاری مفروض این است که دولت ملی به‌تنهایی قادر به تأمین نیازها و منافع ملی خود نیست و از سوی دیگر دولت‌ها به‌طور فراینده کارآمدی خود را برای برطرف کردن نیازمندی‌های بشری از دست می‌دهند، زیرا دیگر نمی‌توان برای تأمین نیازها متکی به سرزمین ملی شد، بعلاوه کشورها از همکاری با یکدیگر به منافع بیشتری دست می‌یابند. متفکرانی چون ارنست هاس، فیلیپ اشمیتز، تئوری لئون لیندبرگ، جوزف نای، رابرت کوهان و لارورنس شمنین در این زمینه صاحب‌نظر هستند. از طرفی باید خاطرنشان ساخت که تئوری ارتباطات بر این پیش‌فرض استوار است که یکی از دستاوردهای تکنولوژی عصر، ارتباطات است و افزایش ارتباطات بین جوامع زمینه را برای همکاری فراهم می‌کند، زیرا اگر تماسی وجود نداشته باشد همکاری شکل نخواهد گرفت. درنهایت تئوری فدرالیسم، این تئوری بر این فرض مبتنی است که اصل موضوع‌های سیاسی مربوط به اهداف و نیازهای: مشترک بازیگران یکسان است، بدون

آنکه به سطح کنش یا عمل توجهی شود. بر پایه این تئوری دولت‌ها باید در چارچوب یک واحد فوق ملی و بر اساس یک قانون اساسی مدون، به همگرایی برسند (صفوی، ۱۳۹۲:۳۲). به‌طور کلی، از لحاظ سطح تحلیل سه سطح را باید برای مطالعات همگرایی در روابط بین‌الملل در نظر گرفت. همگرایی در سطح نظام که اشاره به فرایندی دارد که طی آن دولت‌ها بخشی از اقتدار و قدرت تصمیم‌گیری خود را به نهادهای فوق ملی در مقیاس جهانی انتقال می‌دهند که باعث بالا بردن کارایی تصمیم‌گیری بر پایه رفتارهای جمعی می‌شود. برای مثال می‌توان سازمان ملل را در این سطح قرار داد. سطح دوم، سطح همگرایی منطقه‌ای است که به‌موجب آن، تعدادی از دولت‌هایی که در مجاورت با یکدیگر قرار دارند و گرد هم آمده تا یک اتحادیه سیاسی و اقتصادی فدرال را مانند اتحادیه اروپا به وجود می‌آورند. سطح سوم، ارتباط مستقیم به ویژگی‌های ساختاری دولت‌ها بستگی دارد. هرچه واحدهای سیاسی از درجه بالای توسعه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و... برخوردار باشند، بر میزان همگرایی تأثیر زیادی دارد (کیانی و همکاران، ۱۳۹۸:۶۰). از جمله موارد همگرایی در حوزه اقتصاد است. این برداشت از همگرایی، بیشتر به مسائل اقتصادی در چارچوب ایجاد اتحادیه‌های گمرکی و وضع تعرفه‌های خاص در روابط کشورهای عضو یک اتحادیه اقتصادی مربوط می‌شود و از این مدل به‌عنوان عاملی برای رشد اقتصادی جوامع ذکر می‌گردد که به افزایش روابط اقتصادی و تجاری بین کشورها مثل جریان آزاد سرمایه و نیروی کار تأکید دارد (اکبری و غنی زاده، ۱۳۹۹:۱۴۶). در زمینه فرهنگی نیز گسترش ارتباطات فرهنگی، تسهیل سفر مردم مورد توجه قرار می‌گیرد. همگرایی در زمینه امنیت نیز در حوزه مانورهای نظامی، قراردادهای نظامی و همکاری در مبارزه با تروریسم می‌تواند مدنظر قرار بگیرد. در ادامه تلاش است تا برای بررسی عوامل عمل‌گرایی ایران و ترکمنستان پرداخته می‌شود.

روابط ایران و ترکمنستان

ایران و ترکمنستان در حدود ۱۲۰۵ کیلومتر مرز مشترک دارند. با فروپاشی شوروی و اعلام استقلال ترکمنستان در آبان ۱۳۷۰ ه. ش / ۲۷ اکتبر ۱۹۹۱، جمهوری اسلامی ایران جزو اولین کشورهایی بود که ترکمنستان را به رسمیت شناخت و چند ماه بعد، در دی‌ماه همان سال اقدام به تأسیس سفارت در پایتخت این کشور کرد. کشور ترکمنستان با ۴۸۸/۱۰۰ کیلومتر مربع مساحت، ۱۱۸۹/۹ کیلومتر مرز مشترک با ایران دارد که از این میزان ۷۸۶ کیلومتر آن را مرز خشکی و ۴۰۳/۹ کیلومتر آن را مرز آبی تشکیل می‌دهد. (مختاری و زهدی گهر پور، ۱۳۹۲: ۶۳-۶۲). باید گفت در بررسی روابط جمهوری اسلامی ایران با همسایه دیگر خود در منطقه شمال شرق یعنی ترکمنستان می‌توان بیان داشت که همواره اشتیاق جهت نزدیکی بیشتر روابط، در هر دو کشور وجود داشته است که خواهان برقراری مناسبات با یکدیگر و گسترش آن هستند و در همین راستا هیئت‌های بلندپایه اقتصادی و سیاسی دو کشور در سفرهای متعدد به ایران و ترکمنستان به توافق‌هایی دست یافته‌اند (جهانشاهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۹۷). ویژگی‌های کشورهای ترکمنستان برای ایران عبارت است از:

- وجود مرز مشترک طولانی آبی و خاکی و اهمیت سیاسی امنیت آن.
- اکثریت جمعیت مسلمان ترکمنستان و وجود اشتراکات مذهبی.
- ریشه‌های تاریخی، فرهنگی و قومیتی که خودبه‌خود موجب نزدیکی دو ملت می‌شود.
- استفاده از راه‌های ترکمنستان برای دسترسی به بازارهای آسیای میانه یا مرکزی.
- تأثیرات مثبت یا منفی و وضعیت سیاسی، نظامی و اقتصادی ترکمنستان در امنیت ملی ایران.

- وجود منابع غنی انرژی فسیلی و دریایی در دریای خزر و لزوم همکاری و هماهنگی در کشور برای بهره‌برداری.

ترکمنستان در آسیای مرکزی به لحاظ شرایط خاص جغرافیایی از موقعیت بسیار مطلوبی برخوردار است. داشتن مرزهای مشترک با ایران که حلقه اتصال به کشورهای آسیای مرکزی است، اهمیت تجاری و اقتصادی این کشور را افزایش می‌دهد؛ چراکه دیگر کشورهای آسیای مرکزی تنها از طریق افغانستان و بخش غربی چین می‌توانند با جهان خارج از روسیه ارتباط برقرار کنند؛ اما ارتباط این کشور با ایران، دسترسی به غرب آسیا، ترکیه، خلیج فارس و پاکستان را بسیار آسان می‌کند و به همین دلیل ترکمنستان می‌تواند نقش مؤثری را در آسیای مرکزی ایفا کند. از سوی دیگر، ترکمنستان دروازه ورود به آسیای مرکزی و تنها راه مناسب جهت دسترسی ایران به کشورهای آسیای مرکزی به شمار می‌آید. ترکمنستان از یک سو با ایران و از سوی دیگر، با کشور افغانستان هم‌مرز است و پیوسته در منازعات نظامی داخلی افغانستان غوطه‌ور بوده و سرایت تنش‌های داخلی افغانستان به مرزهای شرقی ترکمنستان، همواره موجب نگرانی مقامات این کشور شده است (جهانشاهی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۰۳)؛ بنابراین، کشور ترکمنستان نیز به دلایل زیر به رابطه با جمهوری اسلامی ایران اهمیت و ارزش بالایی می‌دهد:

- استفاده از وزنه ارتباط با ایران برای ایجاد توازن سیاسی و گسترش روابط خارجی
- استفاده از توانمندی‌ها و امکانات اقتصادی ایران در جهت بازسازی اقتصاد ملی
- اشتراکات تاریخی، مذهبی، قومی، فرهنگی.
- استفاده از امکانات حمل‌ونقلی ایران برای دسترسی به آب‌های آزاد (ر.ک شربتی و رشیدی، ۱۳۹۴: ۱۷۵-۱۷۴).

عوامل کاهش روابط ایران و ترکمنستان

با گفتن با فروپاشی اتحاد شوروی و تحولات قرن بیست و یکم در صحنه بین‌المللی حضور ایالات متحده و رقابت قدرت‌های منطقه‌ای در منطقه، طولانی شدن روند تدوین رژیم حقوقی دریای خزر و رقابت دولت‌های حاشیه خزر در بهره‌برداری از منابع آن و عامل دیگر، گسترش روابط ترکمنستان با اسرائیل از عوامل واگرایی است (حاجی یوسفی و ربانی، ۱۳۹۳: ۱۸۸).

عوامل و مؤلفه‌های مهم تأثیرگذار بر کاهش روابط ایران و ترکمنستان

عوامل داخلی	عوامل خارجی
وجود اختلافات حل‌نشده مثل تقسیم دریای خزر	رقابت قدرت‌های منطقه‌ای و فرا منطقه‌ای در آسیای مرکزی و قفقاز
نگاه‌های ایدئولوژیکی و دینی	دخالت قدرت‌های بزرگ در عدم رونق همکاری ایران با کشورهای منطقه ^۱
رقابت دولت‌های حاشیه خزر در بهره‌برداری از منابع آن	سرمایه‌گذاری و وام دادن به ترکمنستان
روابط ترکمنستان با اسرائیل	اهداف سیاسی دولت‌های بزرگ در منطقه برای ارائه الگو و مدل سیاسی برای جمهوری‌های منطقه (از جمله امنیتی دیدن روابط ایران و ترکمنستان)

^۱ ابل از مرکز مطالعات استراتژیک بین‌المللی در این مورد می‌نویسد: "بسیار ساده است، سیاست خط لوله ایالات متحده در سه حرف می‌تواند بیان شود: ABI یعنی هر راهی به‌غیر از ایران (where Any But Iran)".

حوزه‌های همگرایی ایران و ترکمنستان

۱. حوزه فرهنگی

عوامل فرهنگی شامل آداب و رسوم تاریخی مشترک است که با تقویت و احترام و پاسداشت این آداب موج ایجاد حس احترام و شخصیت بین کشورها را بوجود می‌آورد. استفاده از دیپلماسی فرهنگی که بر پایه پیوندهای زبانی، تاریخی و هویتی بنا شده به اقناع مردم منطقه و جذب آن‌ها حول محور فرهنگ مشترک می‌تواند عاملی مطمئنی برای روابط بهتر و بیشتر باشد. می‌توان زمینه‌های همکاری فرهنگی میان ایران و ترکمنستان را چنین بیان کرد:

۱-۱ پیوندهای زبانی

امتیاز پیوندهای زبانی با برخی از ملت‌های منطقه آسیای مرکزی از مهم‌ترین و بارزترین امتیازهای جمهوری اسلامی ایران است. زبان‌ها و لهجه‌های ایرانی که در آسیای مرکزی کاربرد دارند عبارت‌اند از: زبان سغدی که در سمرقند رایج بوده است و زمانی زبان بین‌المللی آسیای مرکزی به شمار می‌رفت، زبان یغوبی که از بازماندگان یکی از لهجه‌های سغدی به شمار می‌رود و زبان خوارزمی که تا قرن هشتم هجری در برخی نقاط منطقه رایج بوده است، جزء زبان‌ها و لهجه‌های ایرانی تقسیم‌بندی می‌شوند (دریاباری، ۱۰۸: ۱۳۸۱-۱۰۷). امتیاز اشتراک زبانی با برخی اقوامی که به زبان فارسی آشنا هستند در کشور ترکمنستان به‌ویژه در اطراف عشق‌آباد و مرو و همچنین اقوامی که به زبان مشترک ترکی و یا مردمان ترکمنی که زبان رسمی در بیشتر کشورهای منطقه آسیای مرکزی از جمله ترکمنستان است می‌تواند با جمعیتی زیادی در ایران برای نزدیکی بین جوامع دو کشور ایجاد کند.

۱-۲ آئین نوروز

نوروز یکی از کهن‌ترین و متداول‌ترین آیین به‌جامانده از ایران باستان است که امروز به‌صورت فراگیر در قسمت بزرگی از فلات قاره ایران گرامی داشته می‌شود. عید نوروز برای مردم تاجیکستان به‌ویژه مردم بدخشان عید ملی نیاکان است و از آن به‌عنوان عید بزرگ یاد می‌کنند. ترکمنستان یک سال پس از استقلال در سال ۱۹۹۲ نوروز را به‌عنوان یکی از اعیاد ملی خود اعلام کرد و از سال ۲۰۰۳ تعطیلات نوروز به سه روز افزایش یافت. دولت ترکمنستان روزهای ۲۲ تا ۲۳ مارس را به‌قصد تجلیل عید نوروز یا به‌اصطلاح «نوروز بایرامی» تعطیل رسمی اعلام کرده است. همچنین، از مهم‌ترین رسوم مشترک در این زمینه می‌توان به گرامی داشت عید فطر و قربان اشاره کرد که از فرهنگ‌های اسلامی نشئت گرفته است.

۱-۳ تاریخ مشترک

در طول تاریخ و اکثر دوره‌ها بیشتر کشورهای منطقه جزئی از تمدن ایران و تحت حکومت مرکزی ایران بوده‌اند. بر همین اساس، در زمینه‌های مختلف تاریخی باهم پیوندهای فراوانی دارند. بسیاری از شاعران و ادیبان بزرگ ایرانی اهل منطقه آسیای مرکزی و ترکمنستان بوده‌اند. همچنین بعضی از اقوامی که در ایران حکومت تشکیل داده‌اند مانند خوارزمشاهیان از این منطقه بوده‌اند. به‌صورت کلی، منطقه آسیای مرکزی جزء هویت تاریخی ایران باستان به‌حساب می‌آید. همچنان نیز این نزدیکی‌های فرهنگی بین ایرانیان و مردمان منطقه کاملاً نمایان است (حق پناه و دیگران، ۱۳۹۳: ۱۵۳). بدلیل آنکه موطن اصلی ترکمنها خاک ترکمنستان می‌باشد لذا تمام طوایف این کشور، در این سوی مرز یعنی خاک ایران دنباله قومی دارند از جمله تکه، یموت، گوگلان، نخورلی، ارساری و... که شاخص‌ترین طایفه ساکن در ترکمنستان طایفه تکه است (پسرک لو، ۱۳۹۳: ۶۳).

۲. حوزه اقتصادی

اقتصاد ترکمنستان در دوران اتحاد شوروی در ابتدا به تولید کالای خاصی (پنبه) تخصیص یافته بود؛ سپس به دو بخش ویژه صادرات و کالاهای مصرفی محلی تبدیل گردید و در مرحله بعد توسعه وابسته منطقه سبب آسیب پذیری شدید آن در برابر نوسانات بازار گردید و در نهایت بخش وسیعی از فعالیت‌های اقتصادی در این کشور به تولید پنبه تخصیص داده شد. این تک‌محصولی شدن سرآغاز وابستگی میان جمهوری بود. یکپارچگی اقتصادی که از سوی برنامه ریزان اقتصادی شوروی طراحی و اجرا شده بود، رهبران جمهوری‌های آسیای مرکزی را با دشواری‌هایی جدید در کسب استقلال واقعی روبه‌رو کرده است. همه جمهوری‌ها پس از کسب استقلال، در پی یافتن راه‌های جدید و شرکای تازه برای رفع نیازهای اساسی اقتصادی خود برآمده‌اند، به همین دلیل اقتصاد این جمهوری‌ها و به‌خصوص ترکمنستان بر پایه تولیدات کشاورزی و مواد معدنی است و عمده کالاهای مصرفی خود را از کشورهای دیگر وارد می‌کنند. کشورهای قدرتمند و تراز اول جهان صادرکننده انواع کالاهای مصرفی به این کشور هستند. آسیای مرکزی و ترکمنستان بازار مصرف کالاهای، سرمایه و فناوری است (کریمی سلطان احمدی، ۱۳۹۱: ۱۵۰). ترکمنستان بعد از استقلال این کشور با توجه به شرایط اقتصادی دست به اقدامات زیر زد:

۱. قطع رشته‌های وابستگی اقتصادی به مسکو و دیگر کشورهای مستقل هم‌سود^۱.
۲. پایه‌ریزی یک اقتصاد ملی به‌منظور استفاده مستقل از منابع خدادادی و تأمین نیازهای داخلی.

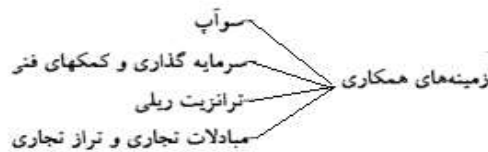
در رابطه با اهمیت روابط ایران با ترکمنستان باید گفت که موقعیت جغرافیای ترکمنستان باعث شده اهمیت این کشور به سبب دروازه آسیای مرکزی و تلاش برای گسترش روابط با همسایگان بیشتر باشد. واقع شدن در مسیر جاده ابریشم که خاور دور را به اروپا وصل

¹ Commonwealth of Independent States (CIS)

می‌کند، مجاورت با دریای خزر و امکان ارتباط با خلیج فارس و اقیانوس هند از طریق ایران و پاکستان از مزایای این رابطه است؛ بر این اساس ترکمنستان اقدام به تهیه زیرساخت‌های لازم کرد از جمله ساخت فرودگاه بزرگ، اتصال خطوط راه‌آهن این کشور به خط راه‌آهن ایران، بازسازی بندر ترکمن باشی، احداث هتل و مهمانسرا طبق معیارهای بین‌المللی و بازسازی و توسعه راه‌های توسعه (زین‌العابدین و صابر، ۱۳۹۲: ۱۱۴).

بررسی فرصت‌های همکاری ژئواکونومیک ایران و ترکمنستان

ایران	ترکمنستان
-فرصت‌های مناسب ریلی ایران و سرمایه‌گذاری‌های کلان جهت کسب سود اقتصادی	-نیاز ترکمنستان به اتصال به خطوط ریلی بین‌المللی جهت ترانزیت کالای
-نیاز ایران به واردات گاز در فصول سرد و موقعیت ایران جهت سوآپ	-پتانسیل بالای نفت و گاز و نیاز به شرکای صادراتی
-خطوط انتقال انرژی ایران فرصتی مناسب برای انتقال انرژی	-پتانسیل بالای نفت و گاز و نیاز به خطوط انتقال
-توانایی بالایی متخصصان ایرانی جهت انتقال کمک‌های فنی	-نیاز به سرمایه‌گذاری‌های فنی و کمک‌های خارجی
-نیاز به شرکای تجاری جهت تامین اقلام وارداتی و صادرات تولیدات داخلی	-نیاز به شرکای تجاری جهت تامین اقلام وارداتی و صادرات تولیدات داخلی

منبع: (یاری و عابدی، ۲۰۸:۱۳۹۴)

حجم مبادلات ایران و ترکمنستان از سال ۸۴ تا ۹۷ به واحد دلار (صندوق بین‌المللی پول)

سال به شمسی	میزان مبادلات به میلیون دلار
۱۳۸۴	۱۰۰ میلیون دلار
۱۳۸۵	۱۰۰ میلیون دلار
۱۳۸۶	۲۰۰ میلیون دلار
۱۳۸۷	۲۰۰ میلیون دلار
۱۳۸۸	۳۰۰ میلیون دلار
۱۳۸۹	۴۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۰	۵۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۱	۷۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۲	۸۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۳	۹۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۴	۷۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۵	۵۵۰ میلیون دلار
۱۳۹۶	۴۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۷	۳۰۰ میلیون دلار
۱۳۹۸	۵۰۰ میلیون دلار

منبع: نگارندگان

از آنجاکه سه کشور نو استقلال اتحاد شوروی، قزاقستان، ترکمنستان و جمهوری آذربایجان به دلیل دسترسی نداشتن به دریاهاى آزاد، در خشکی محصور شده‌اند، بنابراین برای برقراری ارتباط با بازارهای جهانی نیازمند کشورهای ایران و روسیه یا سایر

کشورهای همسایه خود هستند؛ از جمله کشورهای بااهمیت از نظر انرژی برای اتحاد شوروی، ترکمنستان بود. در دوران اتحاد شوروی، صادرات گاز ترکمنستان با یک سیستم متحد خط لوله، تمام قلمرو اتحاد شوروی را در برمی‌گرفت. پس از فروپاشی اتحاد شوروی، این خط لوله در اختیار روسیه قرار گرفت و این مسئله سبب شد تا انتقال انرژی از ترکمنستان که تا آن زمان مسئله‌ای داخلی بود به موضوعی دیپلماتیک تبدیل شده و اهمیتی سیاسی و گاه امنیتی بیابد؛ با این حال، قراردادهای کشورهای ساحلی خزر نشان می‌دهد که تنها کشور چین موفقیت‌های فزاینده را در دستیابی به انرژی آسیای مرکزی، از راه قراردادهای جدید با کشورهایی که ذخایر عظیم انرژی دارند (قزاقستان، ترکمنستان) به دست آورده است (احمدی پور و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷ و ۱۱).

۳. حوزه امنیتی

به‌غیر از ارتباطات اقتصادی و زیربنایی مربوطه، این دو کشور نگرانی‌های امنیتی مشترکی دارند و ترکمنستان موضعی تند علیه اسلام‌گرایان سنی و داعش دارد که در راستای اهداف سیاست خارجی ایران است. علاوه بر این، با توجه به مرز بزرگ مشترک، ترکمنستان یک شریک مهم ایران برای پیشگیری از تهدیدات منطقه آسیای مرکزی است. در این رابطه، ترکمنستان تلاش روزافزونی برای تقویت امنیت مرزی خود به‌گونه‌ای که تنها می‌تواند به نفع منافع ایران باشد، انجام داده است. باید توجه داشت که ترکمنستان، نه تنها در رابطه با منطقه آسیای مرکزی بلکه با توجه به افغانستان، یک دارایی مهم برای تهران به شمار می‌رود. با توجه به همکاری مهمی که عشق‌آباد با کابل دارد، ترکمنستان می‌تواند از امنیت انرژی و اهرم‌های دیگر خود برای هموار کردن روابط بین ایران و افغانستان بهره‌گیرد. علاوه بر همه این‌ها در ادبیات سیاسی امروز دولت ترکمنستان بعد از استقلال همواره به‌عنوان یک دولت بی‌طرف شناخته شده و می‌شود. این نشانه‌ها می‌تواند حاوی پیام مثبت برای ایران در شرایط سخت تحریم باشد که می‌تواند در شرایط سخت

تحریمی با عدم همراهی خود با قدرت های تحریم کننده دروازه ایران برای ورود عرصه تجارت هم در عرصه صادرات و هم واردات محصولات مختلف به ایران باشد (ولمینی، ۱۳۹۵).

به طور کلی، منطقه آسیای مرکزی به خاطر موقعیت خاص جغرافیایی و به عنوان یک زیرسیستم مستقل منطقه‌ای، نگرانی‌ها و تهدیدات مشترکی را در حوزه امنیتی، فراروی کشورهای این منطقه قرار داده است که فائق آمدن بر آن، جز از طریق گسترش همکاری با کشورهای منطقه از جمله ایران میسر نخواهد بود. مواردی مانند تولید و قاچاق مواد مخدر در افغانستان و ترانزیت آن از منطقه آسیای مرکزی، بی‌ثباتی و ناامنی در افغانستان، تقویت مجدد جایگاه طالبان در صحنه سیاسی این کشور، گسترش بنیادگرایی و تروریسم؛ از جمله تهدیدات مشترک منطقه‌ای در حوزه امنیتی است.

تعداد جنگجویان داعش

کشورها	فراوانی	درصد فراوانی
قرقیزستان	۱۰۰	۷/۱
تاجیکستان	۱۹۰	۱۳/۶
قزاقستان	۲۵۰	۱۷/۹
ترکمنستان	۳۶۰	۲۵/۷
ازبکستان	۵۰۰	۳۵/۷
تعداد کل	۱۴۰۰	۱۰۰۰۰

منبع: (دیانت و همکاران، ۱۳۹۷: ۱۱۱)

در راستای اهمیت مسئله امنیت، جمهوری اسلامی ایران با توجه به شرایط کشورهای همسایه که درگیر بی‌ثباتی، حضور نیروهای مداخله‌گر و غیره هستند، بیشتر بر پایه توان خود سعی در دفاع و برقراری نظم و امنیت در طول مرزهای کشور می‌کند که این خود مسئله دفاع - امنیت را در طول مرزهای کشور برجسته‌تر می‌کند در این زمینه مهم‌ترین

عواملی که برای کنترل مرزها توسط ساکنان مرزی باید در نظر گرفته شوند، ده مورد هست که عبارت‌اند از: پیوند کامل امنیتی با امنیت و نا امنیتی در منطقه مرزی، وجود امنیت در منطقه مرزی، نبود امنیت در منطقه مرزی، حضور و نقش آفرینی گروه‌های تروریستی، موقعیت ژئوپلیتیک منطقه مرزی، میزان مداخله کشور هم‌مرز، حضور کشورهای مخالف و رقیب در کشور هم‌مرز، اهمیت نظامی منطقه مرزی، تبلیغات رسانه‌ای و نیاز مسائل ایدئولوژیک و بنیادگرایی (جان‌پرور، ۱۳۹۶: ۱۰۸).

پیشنادهای افزایش همگرایی

در ادامه به موارد پیشنهادی برای افزایش همگرایی در حوزه فرهنگی، اقتصادی و امنیتی اشاره می‌شود:

۱. پیشنهادها در حوزه فرهنگی

جمهوری اسلامی ایران برای دوری از این تنش‌ها در حوزه فرهنگ باید یک سری چالش‌ها را با درایت حل و فصل کند که در این زمینه موارد زیر را می‌توان به‌عنوان بخش کوچکی از آن ذکر کرد:

۱- ارائه سند مشخص در سیاست خارجی فرهنگی نسبت به هر کدام از کشورهای آسیای مرکزی با توجه به وضعیت درون جامعه که یک برنامه مدون و منسجم را می‌طلبد و بر اساس آن تعاملات با این کشورها شکل گیرد.

۲- توجه کافی و لازم به نقش میراث فرهنگی ایرانی-اسلامی و تقابل با چالش‌های ناشی از رقابت فرهنگ غربی شود.

۳- شناسایی مؤلفه‌های مشترک فرهنگی ایران و کشورهای آسیای مرکزی از قبیل مشترکات زبانی، دینی، تاریخی، میراث فرهنگی و مؤلفه‌های تهدیدکننده این اشتراکات فرهنگی هم چون اسلام‌گرایی افراطی و قوم‌گرایی و تلاش برای حل و فصل آن از طریق میانجی‌گری مثبت و استفاده از قدرت نرم

- ۴- برای کاهش عوامل چالش‌زا نیازمند برنامه‌ریزی دقیق، واقع‌بینانه و انتخاب راهبرد تساهل و تعقل با تکیه بر تقویت فرهنگ ایرانی-اسلامی است.
- ۵- جلوگیری از شکل‌گیری تنش‌های خزننده در ارتباط با توسعه همگرایی فرهنگی بین کشورهای منطقه.
- ۶- برنامه‌ریزی مناسب و منسجم در بخش علمی و دانشگاهی مانند تبادل استاد و دانشجو، برگزاری همایش‌های علمی بین‌المللی با حضور تمامی کشورهای منطقه و حتی فرا منطقه‌ای برای معرفی و پایدارسازی این خصیصه فرهنگی.
- ۷- تأسیس و برگزاری متعدد کرسی‌های زبان فارسی در دانشگاه‌های ایران و آسیای مرکزی و دعوت از اساتید و دانشجویان دو کشور برای شرکت در این جلسات.
- ۸- معرفی اشتراکات تاریخی و دینی دو کشور از طریق برگزاری اعیاد مذهبی و ملی-باستانی مانند عید نوروز هر ساله در یکی از شهرهای این کشورها و ایران.
- ۹- ارائه چهره صلح‌طلب و واقعی ایران و اسلام از طریق گردشگری، نوشتن کتاب‌های مشترک، ترجمه کتاب‌های علمی و دانشگاهی این کشورها به زبان فارسی، ساختن فیلم‌های مشترک، سینما و تئاتر.

۲. پیشنهادها در حوزه اقتصادی

- جمهوری اسلامی ایران در حوزه اقتصادی موارد زیر را می‌تواند مورد توجه قرار بدهد:
- ۱- ایران برای ارتقاء مناسبات و روابط دوجانبه و چندجانبه خود با ترکمنستان باید به افزایش روابط تجاری و بازرگانی به‌مثابه یک متغیر مؤثر نگاه کند. به‌خصوص با توجه به اهداف اقتصادی سایر قدرت‌های بزرگ جهت تسخیر بازارهای منطقه، ایران نیز نباید از این قافله عقب بماند؛ بنابراین دسترسی به بازار آسیای مرکزی باید به مهم‌ترین هدف ایران از توسعه همکاری‌های اقتصادی در منطقه مبدل گردد. یکی از راه‌های تعمیق مناسبات اقتصادی سرمایه‌گذاری در سایر کشورها است.

- ۲- رفع موانع و چالش‌های گسترش همکاری‌های اقتصادی؛ برای نمونه مسائل گمرکی و یا بانکی که جزء مشکلات رایج محسوب می‌شوند.
- ۳- ارائه تسهیلاتی برای بخش‌های خصوصی کشورهای منطقه برای تجارت میان دو ملت
- ۴- گسترش راه‌های مواصلاتی و شبکه‌های ارتباط از دیگر الزامات افزایش مبادلات اقتصادی طرفین محسوب می‌شود. از این رو ایران باید همواره در مذاکرات مربوط به ترانزیت، حمل نقل، انتقال انرژی و مسیرهای مواصلاتی حضوری فعال داشته باشد.
- ۵- افزایش همکاری‌ها در زمینه انرژی و پروژه‌های خط لوله و تلاش برای برطرف کردن مسائل سیاسی دخیل در ممانعت از ورود ایران به این قبیل طرح‌ها.
- ۶- ارائه اطلاعات بازرگانی و افزایش تبلیغات و آگاهی‌های اقتصادی به شناساندن کالاهای ایرانی منجر می‌شود. اعزام هیئت‌های تجاری، برگزاری نمایشگاه‌ها و ایجاد و تأسیس اتاق‌های مشترک بازرگانی هم می‌توانند نقش مهمی در انتقال اطلاعات و آشنایی کشورهای منطقه با ایران ایفا نمایند.
- ۷- به‌غیر از تلاش برای شناساندن کالاهای ایرانی در منطقه نکته مهم این است که اقدام به شناسایی بازارهای آسیای مرکزی و روندهای اقتصادی حاکم بر آن‌ها نماییم تا زمینه گسترش مبادلات کالا و خدمات و افزایش صادرات محصولاتی که بازار خوبی در آسیای مرکزی دارند فراهم شود (irasnews, 1391).

۳. پیشنهادها در حوزه امنیتی

- ۱- افزایش فعالیت‌های اطلاعاتی بین دو کشور
- ۲- عملیات مشترک مبارزه با تروریسم، قاچاق مواد مخدر و تحرکات مرزی
- ۳- برقراری روابط و همکاری دیپلماسی دفاعی-امنیتی برای خنثی‌سازی دیپلماسی سایر بازیگران
- ۴- استفاده از فناوری‌های نرم‌افزاری برای تسریع ارسال و دریافت اطلاعات امنیتی

جمع‌بندی

ترکمنستان با ایران دارای پیوندهای تاریخی، فرهنگی و اشتراکات بسیاری است. این کشور در آسیای مرکزی به لحاظ شرایط خاص جغرافیای از موقعیت بسیار مطلوبی برای روابط با ایران برخوردار است. سه ویژگی کلی ترکمنستان شامل، تنگناهای جغرافیایی، کمتر توسعه‌یافتگی اقتصادی، به‌ویژه مکمل بودن ایران و ترکمنستان بنا به ملاحظات ژئوپلیتیک، زمینه‌های پایدار، استوار و تقریباً تغییرناپذیری را فراهم می‌کند تا دولت-ملت ترکمنستان در جستجوی دستیابی گام‌به‌گام و فزاینده برای برقراری روابط استراتژیک با ایران باشد. (کریمی، ۱۳۷۹:۱۲۴). ترکمنستان با توجه به حضور جمعیت قابل‌توجهی از ایرانیان ترکمن در مجاورت مرز مشترک از نظر فرهنگی دارای اهمیت مضاعفی است. ایران جزو اولین کشورهای بود که استقلال یافتن ترکمنستان را به رسمیت شناخت. ایران پس از عراق بیشترین طول مرزی را با ترکمنستان دارد. این وابستگی متقابل جغرافیایی، فلسفه همکاری و تعامل بین‌المللی و توسعه و تکامل سیستم سیاسی جهان است (ر.ک. حافظ‌نیا، ۱۳۸۵:۱۴۶). از طرفی، حوزه دیگر همکاری اهمیت تجاری و اقتصادی دو کشور است. نظر به اینکه کشورهای آسیای مرکزی تنها از طریق افغانستان و بخش غربی چین می‌توانند با جهان خارج از روسیه ارتباط برقرار کنند بنابراین داشتن ارتباط با ایران، دسترسی به خاورمیانه، ترکیه، خلیج فارس و پاکستان را بسیار آسان می‌کند و به همین دلیل ترکمنستان می‌تواند نقش مؤثری را در آسیای مرکزی ایفا کند. از سوی دیگر ترکمنستان دروازه ورود به آسیای مرکزی و تنها راه مناسب جهت دسترسی کشورهای دیگر به کشورهای آسیای مرکزی به شمار می‌آید. این کشور در مسیر جاده ابریشم که از زمان‌های دور به‌عنوان راه ارتباطی خاور دور با اروپا تلقی می‌شد، قرار گرفته است. ترکمنستان از یک‌سو با ایران و در ناحیه جنوب شرقی با کشور افغانستان هم‌مرز است؛ که

پیوسته در منازعات سیاسی و نظامی داخلی غوطه‌ور بوده و سرایت تنش‌های داخلی افغانستان، همواره موجب نگرانی مقامات این کشور شده است (دوجی گمش تپه، ۱۳۹۲: ۴-۲).

طبق اظهار نظر اخیر رایزن اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در عشق‌آباد ایران در بازار پنج میلیارد دلاری وارداتی ترکمنستان نزدیک به ۵۵۰ میلیون دلار یعنی بیش از ۱۰ درصد، سهم دارد. این کشور شریک نخست جمهوری اسلامی ایران بین کشورهای هم‌سود است. از مهم‌ترین شاخص‌ها همکاری برنامه هفت‌ساله (۲۰۲۵-۲۰۱۹) توسعه صنعتی، اقتصادی و اجتماعی ترکمنستان اقتصادی جمهوری اسلامی ایران در ترکمنستان منعقد شده است. در این سند برنامه‌ها در چهار محور نفت و گاز، الکترونیک، غذایی و شیمیایی در نظر گرفته شده و علاوه بر آن‌ها، تقویت ترانزیت به منظور انتقال انرژی و کالا دیگر در اولویت است. برنامه هفت‌ساله، ۲۹۰ میلیارد منات (واحد پول ترکمنستان) پروژه برای سرمایه‌گذاری تعریف شده که ۱۶۰ میلیارد آن مربوط به بخش نفت و گاز است (irtkcc, 1398).

روابط فرهنگی، اقتصادی و امنیتی ایران و ترکمنستان

سال	موضوع
۱۳۷۴	قرارداد ۲۵ ساله گاز که پروژه خط لوله کرد بچه - کردکوی نام گرفت
۱۳۷۸	برگزاری هفته فرهنگی ایران در ترکمنستان که منجر به روابط اقتصادی جدیدی گردید
۱۳۷۹	شبه‌روزه‌ی شدن گمرک مرزی ایران و ترکمنستان؛ گسترش روابط فرهنگی ایران و ترکمنستان در برگزاری نمایشگاه‌های نقاشی
۱۳۸۰	امضای ۹ سند همکاری در زمینه‌های اقتصادی، سیاسی و فرهنگی.

آغاز تأسیس سد دوستی بین ایران و ترکمنستان	۱۳۸۳
افتتاح پایانه مرزی مشترک	۱۳۸۵
رتبه دوم در سال‌های اخیر در بین ۶۳ کشور طرف معامله تجاری با ترکمنستان	۸۷-۱۳۸۸
مطالعه و ساخت راه آهن قزاقستان - ترکمنستان - ایران با طولی بالغ بر ۸۱۳ کیلومتر	دهه ۹۰ تاکنون
در زمینه مبارزه با افراط‌گرایی، مبارزه با قاچاق مواد مخدر و قاچاق انسان، مبارزه با تروریسم و سایر چالش‌های تهدیدکننده رفاه و آرامش مردم، افزایش رفاه و آمودهای مردم دو کشور و پروازهای هوایی میان شهرهای مرکزی ایران و ترکمنستان توافق کردند	

منابع

- احمدی پور، زهرا؛ حسینی سادات محله، زهرا؛ میرزایی، محمدرضا (۱۳۹۲)، عوامل منازع و همکاری در منطقه ژئوپلیتیکی خزر (ظرفیت‌های همگرایی و واگرایی)، مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۷، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۱۳۱، صص ۲۰-۱
- پسرک لو، غلامحسین (۱۳۹۳)، سیاست‌های قومی کشور ترکمنستان و تأثیرات آن بر همگرایی یا واگرایی ترکمن‌های ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران مرکزی
- جان‌پرور، محسن (۱۳۹۶)، عوامل مؤثر بر ساماندهی ساکنان مرزی جهت کنترل مرزها مورد: مرزهای جمهوری اسلامی ایران با ترکمنستان در محدوده خراسان شمالی، مجله جغرافیا و توسعه ناحیه‌ای، سال پانزدهم، شماره ۲، پاییز و زمستان ۱۳۹۶، پیاپی ۲۹، صص ۱۱۸-۹۵
- جهانشاهی، علی؛ نبی زاده، بابک؛ پناهی، بابک (۱۳۹۸)، راهبردهای دفاعی جمهوری اسلامی ایران با تأکید بر نقش عوامل ژئوپلیتیکی جهت ارتقای امنیت و توسعه پایدار مناطق مرزی شمال شرق کشور، مجله سیاست دفاعی سال ۲۷، شماره ۱۰۷، تابستان ۱۳۹۸، صص ۱۲۴-۸۷
- حاجی یوسفی، امیرمحمد؛ ربانی، اعظم (۱۳۹۳)، ایران و ترکمنستان: وضعیت کنونی، چشم‌انداز آینده، فصلنامه مطالعات بین‌المللی، سال یازدهم، شماره ۲، پاییز ۱۳۹۳، صص ۱۹۳-۱۶۹
- حافظ نیا، محمدرضا، (۱۳۸۵)، اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، انتشارات پاپلی
- حسین اکبری پیمان غنی زاده (۱۳۹۹)، روابط اسرائیل و آذربایجان و تأثیر آن بر امنیت ملی ج.ا. ایران، فصلنامه دانش تفسیر سیاسی، سال دوم، شماره ۳، بهار ۱۳۹۹، صص ۱۶۸-۱۴۲
- حیدری، جهانگیر (۱۳۹۵)، زمینه‌های ژئوپلیتیک تحول در سیاست خارجی ترکمنستان، مجله پژوهش‌های جغرافیای سیاسی، سال اول، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۵، صص ۱۳۸-۱۰۹
- دوجی گمش‌تپه، رسول (۱۳۹۲)، تحلیل ژئوپلیتیکی رابطه ایران و ترکمنستان، پایا نامه کارشناسی ارشد دانشگاه فردوسی مشهد
- دیانت، محسن؛ فرهادی، محمد، فرهادی؛ عباسی قادی، مجتبی (۱۳۹۷)، بررسی رابطه بین شاخص‌های اقتصادی و گرایش به اسلام افراطی در آسیای مرکزی (مورد مطالعه: داعش)، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، دوره ۱۱، شماره ۱، بهار و تابستان ۱۳۹۷، صص ۱۲۱-۱۰۱

زرقانی، سید هادی؛ لطفی، امین (۱۳۹۰)، نقش رودهای مرزی در همکاری و همگرایی منطقه‌ای: مطالعه موردی هریرود و سد دوستی، مجله‌ی جغرافیا و توسعه‌ی ناحیه‌ای، شماره ۱۶، صص ۵۷-۸۲
زین‌العابدین، یوسف؛ صابر، زهرا (۱۳۹۲)، تحلیل زمینه‌های علایق ژئوپلیتیک ایران در جمهوری‌های آذربایجان و ترکمنستان با استفاده از مدل سنجش ماتریس، فصلنامه ژئوپلیتیک - سال نهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۲، صص ۱۰۸-۱۳۵

شربت‌ی، مجتبی؛ رشیدی، حسین (۱۳۹۴)، ژئوپلیتیک ترکمنستان و تأثیر آن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مدیریت و پژوهش‌های دفاعی دانشکده و پژوهشکده دفاعی (دافوس) سال چهاردهم، شماره ۷۹، پاییز و زمستان ۱۳۹۴ صص ۱۵۵-۲۴

صفوی، سید حمزه (۱۳۹۲)، مسلمانان و روند همگرایی سیاسی و فرهنگی در اروپا (مطالعه موردی: هویت جمعی مسلمانان مهاجر ساکن در شهرهای پاریس و بروکسل)، مطالعات سیاسی، تابستان ۱۳۹۲، شماره ۲، صص ۶۸-۲۹

کیانی، جواد؛ زرگر، علیرضا؛ بنی‌مسنی، محمد؛ رشید حفظ آباد، موسی (۱۳۹۸)، بررسی عوامل همگرایی در روابط ایران و پاکستان و تأثیر آن بر امنیت نواحی مرزی، فصلنامه پژوهش‌های سیاسی جهان اسلام، سال نهم، شماره دوم، تابستان ۱۳۹۸، صص ۷۸-۵۳

مختاری، رضا؛ زهدی گهر پور، محمد، (۱۳۹۲)، منابع تنش و تهدید مرز ایران و ترکمنستان و آثار آن بر امنیت داخلی و روابط ژئوپلیتیکی دو کشور، فصلنامه علمی- ترویجی دانشکده علوم و فنون مرز، سال چهارم، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۹، صص ۷۳-۵۶

ولمینی، فابریسی (۱۳۹۵/۰۹/۱۱)، چشم‌انداز ۱۰ ساله فرصت‌ها و چالش‌های ایران در آسیای مرکزی دسترسی: <http://iess.ir/home/eastern835/easterniran.com/fa/analysis/650>

یاری، احسان؛ عابدی، مرضیه (۱۳۹۴)، تحلیل و ارزیابی گره ترکمنستان در شبکه منطقه‌ای ایران؛ فرصت‌ها و چالش‌های ژئوپلیتیکی و ژئواکونومیکی همکاری ایران و ترکمنستان، فصلنامه مطالعات سیاسی جهان اسلام، سال ۴، شماره ۱۵، پاییز ۱۳۹۴، صص ۲۲۲-۱۹۵

iransnews (۱۳۹۱/۰۹/۰۷) جایگاه، چالش‌ها و دورنمای روابط اقتصادی ایران و آسیای مرکزی <http://irasnews.ir/prtb0zb5.rhb08piuur.html>

irtkcc (۱۳۹۸/۰۴/۰۱)، برنامه هفت‌ساله اقتصادی و اجتماعی دولت ترکمنستان (۲۰۲۵-۲۰۱۹):

<http://irtkcc.com/> دو-۲۰۲۵-۲۰۱۹-اجتماعی-و-اقتصادی-ساله-هفت-برنامه